

Сер. V. Джерела новітньої історії).

3. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – Київ: Т-во «Знання» України, 1991. – 240 с.

4. Вісті з Української Центральної Ради. - 1917. - № 10. - червень. – С. 3.

5. Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. / О.М. Мироненко. – К., 1995. – 328 с.

6. Рум'янцев В.О. Судова система в Україні в період «української революції» 1917-1921 рр./ В.О. Рум'янцев// Проблеми законності. – 2009. - №100. – С. 53-62.

7. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: У 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - Т. 1: 4 березня- 9 грудня 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк [та ін.]; відп. ред. В. А. Смолій [та ін.]. - К.: [б.в.], 1996. - 589 с.

8. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. - 400 с.

9. Центральний Державний Архів Вищих Органів України (далі – ЦДАВОУ). – Ф. 1115. – Українська Центральна Рада. – Оп. 1. – Од. зб. 1. – Арк. 35.

10. ЦДАВОУ. - Ф. 1063. - Генеральний Секретаріат. – Оп. 3. – Од. зб. 1. – Арк. 98, 99.

11. Вісник Генерального Секретаріату. – 1917. – 9 грудня. – С. 1.

12. Маляренко В. Доповідь Комісії з питань правосуддя щодо концептуальних засад конституційно-правової модернізації правосуддя України [Електронний ресурс] / В. Маляренко. - Режим доступу: http://constituanta.blogspot.com/2013/02/blog-post_4.html

13. Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): монографія/С.В. Прилуцький. – К: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. – 317 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ТИЩИК Борис Йосипович,

к.ю.н., професор, завідувач кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету ім. І. Франка, заслужений юрист України

Незабаром після розпаду Австро-Угорської монархії, 9 листопада 1918 р., Українська Національна Рада, яка утворилась у Львові 18 жовтня, проголосила західноукраїнські землі суверенною державою – Західно-Українською Народною Республікою.

На засіданні верховного органу влади ЗУНР – УН Ради – 13 листопада було прийнято Тимчасовий Основний закон держави, доповнений конституційними законами 16.XI.1918, 4.1., 15.11. та 18.IV.1919 р., де були визначені головні принципи державного ладу, внутрішньої і зовнішньої політики держави.

Тимчасовий Основний закон складався з п'яти артикулів.

В артикулі I зазначалося, що «державою проголошена на підставі самовизначення народів..., обнімаючи весь простір бувшої австро-угорської монархії, заселений переважно українцями, має назву Західно-Українська Народня Республіка».

В статті II визначено кордони цієї держави.

Стаття III закріплював державний суверенітет, зокрема, самостійність ЗУНР.

Стаття IV передбачав, що носієм суверенітету є народ, який здійснює свою владу через представницькі органи, обрані громадянами незалежно від статі на підставі загального, рівного, прямого, таємного виборчого права за пропорційною системою виборів.

Найвищим органом влади – парламентом – повинні були стати Установчі Збори, а до їхнього обрання функції парламенту виконуватиме Українська Національна Рада, а уряду – Державний Секретаріат.

В статті V йшлося про герб і прапор ЗУНР. Гербом став золотий лев на синьому полі, повернутий у свій правий бік. Прапором – синьо-жовтий прапор. Затверджено й державну печатку країни.

16 листопада 1918 р. УН Рада прийняла тимчасовий закон «Про адміністрацію Західно-Української Народної Республіки», який також мав конституційний характер. Залишаючи попередній адміністративно-територіальний поділ, закон передбачав, що у повіті адміністративна влада належить повітовому комісару, якого призначає державний секретар внутрішніх справ. При комісарі шляхом виборів, у яких брало участь населення повіту, утворювали так звану повітову національну раду з дорадчим голосом. У більших містах міських комісарів теж призначав держсекретар внутрішніх справ, а у містах і селах (міських і сільських громадах) громадських комісарів призначали повітові комісари. При міських, містечкових і сільських комісарах діяли так звані «прибічні ради», що їх обирало населення.

Докладно врегульовано компетенцію місцевих органів влади й управління, які у своїй діяльності були підпорядковані урядові. Тимчасово, через брак свого законодавства, було чинним попереднє австрійське законодавство, якщо воно не суперечило інтересам і цілям Української держави.

Характерним є й такий факт: усі попередні службовці державного апарату, пошт, залізниці тощо, незалежно від національності, могли працювати на своєму робочому місці, якщо тільки склали «письмове приречення чесно служити Українській державі».

4 січня 1919 р. було прийнято декілька конституційних законів. Це, зокрема, закон про утворення Президії УН Ради у складі голови (президента) Ради і чотирьох його заступників та закон про утворення Відділу УН Ради у складі президента Ради та дев'яти членів. Відділ репрезентував державу у зовнішніх зносинах, призначав членів уряду, приймав їхню відставку, підписував і публікував закони тощо, словом, виконував функції колегіального глави держави.

15 лютого цього ж року прийнято закон про мову в державному житті республіки. Державною мовою стала українська. Водночас за національними меншостями закріплено право «уживати як усно, так і в письмі їх рідної мови в урядових зносинах з державними властями і урядами, публічними інститутами і державними підприємствами». їм гарантувалося право вільно користуватися рідними мовами, мати свої школи, бібліотеки, видавати періодику, книги тощо.

8 квітня 1919 р. УН Рада ухвалила закон «Про громадянство на Західні області УНР», де врегульовано цілу низку проблем, пов'язаних з цим важливим державно-правовим інститутом.

Важливими, конституційного характеру, законами були закони УН Ради, які стосувалися організації судової системи і судочинства (21.XI. 1918 р., 11.II, 15.II., 08.III. 1919 р.), органів прокуратури та органів охорони суспільного порядку (13.XI., 16.XI. 1918 р.) та ін.

Конституційну парламентарну систему гарантував спеціальний закон (березень 1919 р.) про скликання Сейму ЗУНР. Однопалатний Сейм повинен був зібратися у червні

1919 р.

14 квітня 1919 р. прийнято виборчий закон, яким передбачено, що Сейм складатиметься з послів, обраних на підставі загального, рівного, прямого, таємного голосування за пропорційною системою виборів. Право голосу надавали з 21 року життя, право бути обраним – з 25 років.

Демократизм виборів забезпечувався створенням однакових за кількістю населення виборчих округів з однаковим представництвом. Крім того, за кожною національною меншістю (пропорційно до її кількості) закріплювали конкретну кількість депутатських місць. Отже, з 226 послів Сейму за українцями було закріплено 160 місць, за поляками – 33, німцями – 6, євреями – 26.

До речі, у світовій виборчій практиці майже немає, зокрема й у нинішніх демократичних суспільствах, такого об'єктивного, справедливого, гуманного ставлення під час виборів парламенту до інтересів національних меншин.

В умовах, коли у державі явно панує якась одна нація (наприклад, українська у ЗУНР), їй дуже легко здобути явну перевагу на виборах у парламент, як це було завжди і є нині в усіх державах світу. Однак, як бачимо, у ЗУНР українці на це не пішли!

Треба звернути увагу на ще один важливий і характерний конституційний закон. Уже після того, як територію ЗУНР захопили польські війська (липень 1919 р.), а державні органи власті ЗУНР перебували у Відні в еміграції, питання про подальшу долю ЗУНР, її території, українського населення неодноразово слухали на різних міжнародних форумах, в тому числі 23.11.1921 р. на засіданні Ради Ліги Націй. Ось тоді еміграційні власті ЗУНР виробили і 30 квітня 1921 р. запропонували Раді послів Антанти та Раді Ліги Націй проект конституції західноукраїнської держави – «Проект основ державного устрою Галицької Республіки». Цей проект складався з 42 статей, 12 розділів. Державна територія Галицької республіки мала охоплювати українські землі Галичини аж по Перемишль. Кордон з Польщею пролягав би по р. Сян. «Державними народностями є українці, поляки, жиди, що користуються рівними правами в області публічного життя. Прочі народності творять національні меншості, що їх права і охорону запоручає конституція», – говорилося в проекті.

За формою правління Галицька республіка мала бути демократичною парламентарною республікою. Законодавча влада у ній належала парламенту Державній Раді, обраній на 5 років громадянами шляхом загального, рівного, прямого, таємного голосування за пропорційною системою виборів незалежно від статі, національності, віровизнання тощо. Вибори послів відбувалися окремо за національностями, тобто кожна з них обирала їх пропорційно до своєї кількості. Голова парламенту – президент повинен бути українцем, один віце-президент (всього їх було чотири) поляком, один – євреем.

Передбачено було й пост одноособового глави держави – Президента. Його повинні були обирати загальними виборами строком на 6 років. Президент формував уряд, який був вищим законодавчим органом країни і відповідальним (як і Президент) перед парламентом. Усі національні меншості мали в уряді своїх міністрів.

Державною мовою була б українська, а «зовнішніми урядовими мовами» – українська, польська і єврейська.

За національними меншостями закріплено право звертатися в усі державні органи й інституції рідною мовою та обов'язок цих органів відповідати людям цією ж мовою. Місцевим органам, де компактно проживали національні меншості, надано право «установлювати для себе внутрішню мову урядування».

Службовцями державних органів та інституцій могли бути «іменовані лише громадяни держави, що володіють щонайменше двома мовами національностей держави».

Початкові (народні), середні та професійні школи мали бути «зorganizовані зокрема для всіх трьох головних народностей, а науку в тих школах мається подавати у рідній мові більшості учеників». Щодо вищої школи – університетів та інших – то «вони є для всіх доступні..., а їх устрій уладжують особні закони».

Отже, конституційне законодавство Західно-Української Народної Республіки було глибоко демократичним, справедливим, гуманним. Пізніші звинувачення ЗУНР у «буржуазному націоналізмі», «антинародності», «антидемократичності», що їх щедро висували комуністично-більшовицькі ідеологи та політики, були абсолютно необ'єктивними, безпідставними, сфальшованими.

ВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ЦЕРКВИ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

ТКАЧУК Тетяна Сергіївна,

*магістрант першого року навчання
юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Релігія в житті українського народу по праву вважається одним з головних чинників етногенезу, формування ментальності, національної самосвідомості та надзвичайно потужним регулятором суспільних відносин, який історично мав вагомий вплив на функціонування держави і правової системи. Історія українського державотворення містить важливу сторінку, яку вже усталено називають добою Української Центральної Ради. У цей час відбувалося становлення певної моделі відносин держави і церкви як одного з наріжних каменів нашої державності. Історичний досвід цього процесу і ролі церкви в суспільстві має велике значення в наш час.

Історія взаємовідносин між державою та Церквою нараховує вже не одну тисячу років і тягнеться ще від появи цих понять. Судячи з висновків переважної більшості дослідників, первинним у розвитку була така поява релігії (системи вірувань), а вже потім маємо виникнення держави як форми організації суспільного життя, системи соціального управління, що забезпечує цілісність суспільства, його нормальне, стабільне функціонування. Яскравим підтвердженням укоріненості в суспільній свідомості думки про первинність саме релігії є хоча б теократична теорія походження держави (представники – богослови та філософи Аврелій Августин і Фома Аквінський). Як засвідчують дані археології й антропології, перші релігійні уявлення людини склалися у верхньому палеоліті приблизно 40-20 тисяч років до н. е., коли жили люди сучасного антропологічного типу (кроманьйонці). Окремим періодом в історії релігії були часи додержавного суспільства, за яких вірування відіграли надзвичайно важливу роль в організації суспільної влади [1, с. 54; 2].

Українська Центральна Рада розпочала свою діяльність в умовах високого національного піднесення українців, яке знайшло своє відображення і у процесах українізації освіти, створення українських військових підрозділів, а також у творенні самостійної православної церкви в Україні. Центральна Рада у своїй політиці не могла залишити поза увагою настрої і побажання населення, тому питання релігійного життя в Україні займа-